

LBRIS

We know
books

Max Manus
Marele sabotor

LITERA
București

Max Manus. El gran sabotador

Titlu original: *Max Manus. Il grande sabotatore*

© pentru ideea originală, Emse Publishing S. L., 2024

© pentru texte, Luigi Guaineri, 2024

© pentru prezenta ediție, Emse Publishing S. L., 2024

Traducere din italiană în spaniolă: Bonallettera Alcompas

Îngrijire editorială: Bonallettera Alcompas, S. L.

Design și ilustrație copertă: Pau Taverna

Design și machetare: LitusGrăfic

Fotografie copertă: d. p.

© Fotografii din interiorul cărții: p. 64 Riksarkivet (Arhivele Naționale ale Norvegiei) din Oslo, Norvegia, fără restricții, via Wikimedia Commons; p. 85. Riksarkivet / Ukjent, CC BY 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>, Wikimedia Common; p. 127. Arhivele Naționale ale Norvegiei, CC BY-SA 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>, Wikimedia Commons.

Toate drepturile rezervate

Editura Litera

tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19

e-mail: contact@litera.ro

www.litera.ro

Max Manus

Marele sabotor

Luigi Guaineri

Copyright © 2025 Grup Media Litera

pentru ediția în limba română

Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactori: Doina Arabela Saavedra-Duque, Carmen Vasile

Corector: Rodica Crețu

Copertă: Vlad Panfilov

Tehnoredactare și prepress: Marin Popa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GUAINERI, LUIGI

Max Manus: marele sabotor /

Luigi Guaineri. – București: Litera, 2025

ISBN 978-630-355-133-3

94

929

Cuprins

Educația unui zvăpăiat	7
Marele Joc	45
O evadare este, de asemenea, o călătorie	75
„Undă verde, să-i dăm drumul!”	103
Sfârșitul e aproape	125
Cronologie	131

Educația unui zvăpăiat

Așezat pe bagajul său, Max Manus zbura la bordul unui avion bimotor Douglas al Royal Air Force (RAF), condus de un pilot britanic. Gregers Gram, de o bună bucată de vreme poate cel mai apropiat prieten al său, îl însoțea în misiune. Era noaptea de 12 martie 1943. Coasta britanică se afunda tot mai mult în întuneric: zborurile de tipul acesta aveau loc numai în nopțile fără lună, ca să se reducă la minimum riscul de a fi interceptate de tirurile antiaeriene inamice.

Nu trecuseră decât câteva luni de când cei doi tovarăși de călătorie executaseră stagiul la SOE (Serviciul britanic de Operațiuni Speciale), controversata agenție de spionaj și sabotaj atât de apreciată de Winston Churchill și care avea să se mențină activă până când Forțele Aliate aveau să învingă nazi-fascismul. Desființată imediat după încheierea războiului, arhivele agenției aveau să rămână practic inaccesibile până la mijlocul anilor 1990.

Din cabina de pilotaj a aeronavei ușoare și agile, un avion civil reconvertit într-unul de transport militar, pus la dispoziția Regatului Unit de armata americană, Max estima că îi mai rămâneau cam patru ore până să se trezească „atârând de o parașută deasupra Norvegiei ocupate de naziști. Moment din care mă mai puteam baza doar pe mine și pe partenerul meu Gregers.”¹

Cei doi mai fuseseră în prima linie a luptei împotriva ocupației naziste a patriei lor în 1939; se confruntaseră deja cu situații dificile. Circumstanțele și pericolele activității subversive îi forțaseră să se despartă și să fugă din Norvegia, pentru ca după un timp să se reîntâlnească pe teritoriul britanic și, de acolo, să o ia de la capăt: să se recalifice, să dobândească noi competențe și să-și asume un nou rol, cel de sabotori.

Max și-a întins calm sacul de dormit peste cutiile cu diverse materiale care urmau să fie parașutate odată cu ei și s-a băgat înăuntru.

Zgomotul înăbușit al avionului făcea imposibil vreun dialog. Dar asta nu era o problemă pentru Max. Dimpotrivă, era o ocazie de „a fi singur cu gândurile mele”, de a se concentra și de a evalua prezentul.² Jocurile se terminaseră, nota în jurnal, nu mai exista cale de întoarcere. Ce-i mai rămăsese de făcut era să aștepte semnalul pilotului, unda verde pentru a sări în gol.

Se uită la Gregers, prietenul său de când lumea, nu cu mult mai tânăr: „În momentul ăla, am simțit o mare

afecțiune pentru el și mi-am promis că nu-l voi lăsa niciodată singur”.¹ În niște clipe de liniște, „am început să rătăcesc cu gândul [...] și mi s-a părut că viața nu era altceva decât nemți și război”.²

La 29 de ani, ca atâți alți tineri neliniștiți, flămânzi de aventură și de fapte mari, Manus lăsase în spate un trecut doldora de peripeții. Puținele certitudini pe care le dobândise până atunci erau simple. A ști să aștepti, a te sprijini în momente de cumpănă pe cei pe care-i ai în preajmă, a nu te lăsa copleșit de griji, a te menține tot timpul ancorat în prezent, a-ți păstra mintea limpede și concentrată asupra obiectivelor imediate, iată principiile care aveau să-l ghideze pe tot parcursul vieții sale.

Găsirea drumului propriu

În scrierile sale, Manus nu menționează aproape nimic despre anii de dinaintea războiului, vorbește rar despre familia sa, iar când o face, o descrie în trecut.

Puținele lucruri care se cunosc sunt că s-a născut pe 9 decembrie 1914 în Bergen, dintr-o mamă de origine daneză, Gerda Kjørup, și un tată norvegian, Johan Lassen Magnussen, și că a fost al patrulea copil al cuplului, singurul lor fiu, după venirea pe lume a fetelor Carmen Wetsold, Ann Marie și Bente Lydia.

¹ Manus, M., 1953. *Underwater Saboteur*. Londra: William Kimber.

² *Ibidem*.

¹ Manus, M., 1953, *op. cit.*

² Manus, M., 1953, *op. cit.*

Când Max avea patru luni, familia s-a mutat la Copenhaga. Tatăl său preluase o fabrică de vinuri hispano-daneză din capitală; acolo, mama sa nu și-a dorit decât să trăiască în apropierea rudelor, cufundată în liniștea vieții cotidiene daneze.

Max a urmat cursurile școlii Sfântul Knut, dar după divorțul părinților, în 1924, s-a întors la Bergen și de acolo s-a mutat la Oslo cu tatăl și sora sa Ann Marie. Motivele deciziei cuplului Magnussen de a separa copiii rămân necunoscute. Se știe însă că Max și sora sa au avut un tată agitat și excentric.

Johan Lassen Magnussen poate fi descris drept un personaj misterios. George, fiul vitreg al lui Max, avea să dezvăluie mai târziu că acesta deținuse „o poziție înaltă la fabrica de baterii Hellesen, din Copenhaga”.¹ Și-l amintea ca pe un om cu o cunoaștere profundă a naturii și cu un spirit aventuros și întreprinzător care l-a determinat să călătorească în multe țări ale Americii de Sud. Johan avusese o dragoste viscerală pentru țările latine. Absolvise studii de interpretare specializându-se în engleză și spaniolă și i-a învățat pe cei doi copii aflați în grija lui ambele limbi. Pasiunea sa a mers atât de departe, încât și-a schimbat numele în Juan Manus și l-a botezat pe fiul său cu numele de Máximo Guillermo: de unde și numele prescurtat, Max. Acest nomadism, care ar fi putut fi și cauza divorțului, avea să găsească un teren fertil în fiul său. Totuși, în timpul războiului, bătrânul Manus

s-a retras într-o cabană în pădurea de lângă Landayon, izolându-se de restul lumii, motiv pentru care a rămas cunoscut și cu numele de „Pustnicul”.

Viața copiilor alături de tatăl lor a fost destul de animată, educația celor doi frați nefiind axată pe școală. Max își însoțea tatăl în deseale călătorii de vânătoare și pescuit, prin păduri sau de-a lungul fiordurilor din jurul orașelor Bergen și Oslo. Cu fiecare zi pe care o petreceau în sălbăticie – vânătorile putând dura până la șase sau șapte zile –, se îndepărtau urmele civilizației, până ce aceasta devenea mai mult o amintire. Trebuiau să pregătească tabăra pentru noapte, să aprindă și să stingă focul, să pună capcane, să-și împartă sarcinile... Erau zile de muncă tăcută, cu mișcări puține și silențioase, pentru a nu speria vânatul: un mod de a-și antrena calmul, atenția și autocontrolul. A ști să aștepți momentul potrivit, îi explicase tatăl său, e o calitate esențială pentru un bun vânător; nu poți decât să planifici, să organizezi bine totul și să aștepți. În memoriile sale, axate aproape exclusiv pe etapa de luptător în rezistența norvegiană, Manus se referă adesea la momente similare acestora trăite în copilărie, căci, după ce realiza sabotaje împotriva mașinii de război germane, trebuia să petreacă zile întregi ascunzându-se de Gestapo. Sălbăticia norvegiană, cu pădurile, munții și fiordurile sale, era cel mai sigur loc pentru cei care, ca Manus, erau activi în lupta de rezistență. Până și norvegienii se pierdeau în aceste locuri îndepărtate, unde căutau refugiu și, uneori, liniștea necesară pentru a-și recăpăta energia fizică și mentală pierdută ca o consecință inevitabilă a vieții trăite în riscul și cu frica de a fi capturați. Mai târziu,

¹ Manus, G., 2024. *The Mischievous Boy and The War Hero*. Books on Demand.

mulți dintre colegii și superiorii lui Manus aveau să-l descrie ca fiind, „strălucit și inteligent, deși are handicapul unei anumite lipse de educație. Are încrederea pe care ți-o dă experiența și e limpede că e foarte descurcăreț.”¹

Pasiune pentru libertate

Max n-a prea strălucit vreodată la școală; a urmat cursurile Nordstrand *folkeskole* din Bergen, apoi ale Jarn *folkeskole* până în 1928. În acel an, tatăl său a decis să se mute în Cuba, pentru a conduce o agenție a Kongsberg Harpoon (KH), una dintre cele mai importante industrii de război din Norvegia.

La acea vreme, KH avea contracte cu armata SUA, precum și cu armatele norvegiană și daneză. Juan obținuse drepturi de vânzare în Cuba și Mexic, însă lucrurile n-au mers așa cum s-a așteptat: la sfârșitul anilor 1920, pe insulă au izbucnit mai multe proteste care au dus țara în pragul unui război civil. „Temându-se că armele vor ajunge în mâinile răzvrătiților, președintele Machado a retras toate licențele de vânzare.”²

Din cauza situației din Cuba, Juan s-a întors în Norvegia cu Ann Marie. Max a rămas însă pe tulburata insulă din Caraibe, unde și-a găsit un loc de muncă la un unchi care conducea o mică afacere de clasificare și curățare a navelor în Havana. Așadar, la puțin peste 18 ani,

Max începe să experimenteze greutățile muncii, dar și independența pe care i-o aducea aceasta. Din acea perioadă evidențiază mai ales emoția de a trăi singur și liber, rămânându-i amintiri plăcute despre Cuba, legate de exuberanța contagioasă a localnicilor, în ciuda dificultăților obiective cu care se confruntau. Departate de frigul scandinav, poate influențat de protagoniștii povestirilor lui Joseph Conrad și de romanele polițiste palpitante, tânărul Max devenise dornic de „experiențe”.

Fără nici un plan clar, a plecat câteva luni pe mare, la bordul SS *Harboe Jensen*, care aparținea United States Fruit Company, și a debarcat în Philadelphia, unde a rămas scurt timp, înainte de a se întoarce la Havana pe SS *Jakob Kristianssen*.

Apoi a urmat o altă călătorie pe mare, de data asta pe un cargo care făcea escală în Florida, aparținând unui anume Christian Smith, din Oslo, care l-a informat despre schimbările economice și sociale importante pe care Haakon al VII-lea și guvernul laburist le aduceau în Norvegia.

Manus s-a lăsat convins să se întoarcă la Oslo în 1930. A rămas acolo doar o lună înainte de a pleca la Copenhaga, unde un unchi i-a găsit o slujbă la o fermă. Dar „s-a săturat repede de danezi și de viața lor liniștită”¹, așa că s-a întors la Oslo, unde tatăl său pusese pe picioare două afaceri, una de bază, vânzând fructe angro, și una mai mică, pe care a lăsat-o în mâinile lui Max, făcând import de flori din Franța, Olanda și Italia.

¹ Pearson, B., la www.nuav.net, The National Archives, Londra, Ref. HS9/986/2.

² *Ibidem*.

¹ Pearson, B., *loc. cit.*

Totuși patru ani de gestionare a acestor proiecte nu au fost suficienți pentru a-i potoli neastâmpărul. În acest timp, a servit trei luni și jumătate în armata norvegiană la Fredrikstad. Deși i-a plăcut pregătirea militară – la fel ca mulți dintre viitorii săi camarazi din rezistență, Max acorda o mare importanță condiției fizice –, nu s-a conformat disciplinei și, mai ales, subordonării cerute soldaților. Așa că și-a abandonat cariera militară și s-a înscris la universitate. Dar și această încercare de a avea o viață normală a fost de scurtă durată, căci, după doar un an, a abandonat școala de afaceri: nici studiile, nici mediul universitar nu se potriveau caracterului său.

În cele din urmă, l-a convins pe prietenul lui Jens Nilsen să înceapă împreună o afacere. Deși au pornit-o cu mult entuziasm, afacerea nu le-a adus profit. Nici viața amoroasă a lui Max nu mergea prea bine. Astfel că, în 1936, la vârsta de 22 de ani, Max nu avea decât o diplomă în buzunar și nici habar încotro urma să-l ducă viața.

Prin urmare, nu este deloc surprinzătoare decizia sa de a pleca în America de Sud. Ocazia i-a fost oferită de un client al tatălui său care deținea o fermă în Venezuela.

În America de Sud

La începutul secolului XX, călătoria peste Atlantic era aproape un ritual pentru aventurierii și antreprenorii europeni, astfel că nu era nimic ieșit din comun ca tineri precum Manus să își caute norocul în America Latină,

unde, în mod paradoxal, criza de pe Wall Street din 1929 deschisese noi posibilități de angajare.

Însă Max avea o motivație suplimentară: America de Sud nu îi era necunoscută, era profund atras de ea, îi cunoștea mediul și cultura și, nu în ultimul rând, îi vorbea fluent limba.

Norvegia avea una dintre cele mai mari flote navale din lume și acoperea multe rute comerciale către țăările din America Centrală și de Sud: găsirea unui loc de muncă pe o navă nu era deloc dificilă. Manus a pornit la bordul unui vas de marfă: *M/V Geisha*.

Munca în Venezuela a durat doar o lună, după care Max s-a hotărât să se mute la o fermă mai mare și mai profitabilă, deținută de un danez în Laguna Verde, în Chile. Recunoscând talentul băiatului, proprietarul l-a pus, după propriile mărturisiri, „în fruntea unei echipe de tâmplari, toți muncitori locali”.¹ A rămas acolo opt luni, după care a fost angajat de o companie de electricitate, tot ca șef de echipă, și s-a împrietenit cu un băiat german pe nume Werner, inginer de motoare diesel.

Max se deplasa prin America de Sud de parcă ar fi fost acolo dintotdeauna și era absolut entuziasmat: „Salariile erau bune și banii se duceau pe femei, dans și vin [...]. Responsabilitățile și grijile nu făceau parte din viața mea.”²

Simplul fapt că era un tânăr alb, european și foarte întreprinzător îl plasa într-o poziție foarte diferită de cea a muncitorilor locali, însă, deși era conștient de

¹ Pearson, B., *loc. cit.*

² Manus, M., 1953, *op. cit.*

acest privilegiu, nu a profitat de el: dimpotrivă, munca sub soarele necruțător, îmbrobonat de sudoare, a fost o experiență care i-a pus la încercare trupul și spiritul. Cu toate acestea, observându-i pe localnici, cu viața lor grea, „mi-am dat seama cât de norocos eram că aveam șansa de a alege să plec”.¹

În timpul acesta, Max a învățat, zi după zi, să înfrunte viața și să supraviețuiască, lucru care nu a fost întotdeauna ușor. Multe dispute care se nășteau între muncitori, pe șantiere sau în ferme, erau rezolvate cu cuțitul: „Viața valora puțin!”², atât de puțin încât unul dintre subordonații săi, José, a fost ucis doar pentru a i se fura pantofii, „care, apropo, nu erau chiar pantofi, ci *sopatos*, făcuți din frânghie și rumeguș presat”.³ Max s-a arătat deosebit de preocupat de condițiile materiale și de viață ale oamenilor care lucrau cu el, manifestând compasiune amestecată cu indignare socială.

Chiar el a fost cel care, într-o pauză de la muncă, în timp ce se scălda în râu, a găsit cadavrul lui José. Plutea cu picioarele goale și cu un cuțit înfipt în spate în apa puțin adâncă. La fel ca alți colegi, când a sosit poliția, a tăcut, pentru că așa se făcea în astfel de locuri, „dar am fost cu toții de acord că fusese un act atroce”.⁴

Ca șef de echipă, era responsabil să se asigure că totul se desfășoară fără probleme și că lucrările avansează. A învățat curând o altă regulă nescrisă: să închidă ochii

la furtul mărunț de materiale. O dată însă a acționat diferit, fapt care a scos la vedere atât caracterul său impulsiv, cât și profundul simț al dreptății, trăsături poate naive, dar sincere, care în viitor aveau să-l facă să se arunce cu capul înainte în cele mai nesăbuite aventuri pentru a-și apăra țara.

Prinzându-l pe unul dintre subordonații săi că „furase mult mai mult material decât era tolerat în mod normal”¹, a decis să-l raporteze conducerii. Când, mai târziu, bărbatul a încercat să îl atace cu un ciocan, Max s-a ferit, apoi l-a lovit la rândul său cu o bătă, lăsându-l inert pe podea. „Viața mea era în joc, iar pe-atunci eram agil și vioi.”²

Această capacitate neobișnuită de reacție, însoțită de norocul care părea să-l ajute constant, a fost o abilitate pe care i-au recunoscut-o mulți. În timpul războiului, instinctul deosebit de supraviețuire i-a fost de folos în multe ocazii.

Un alt lucru pe care l-a deprins în Chile și care, „în mod ciudat, mi-a fost mult mai util mai târziu decât atunci”³, a fost tehnica folosirii cuțitului în lupta corp la corp. A învățat-o în închisoare, unde a stat o săptămână ca urmare a unei încăierări:

Eram în celula 1A, „aristocrația” închisorii. M-am simțit puțin stânjenit când a trebuit să mărturisesc că nu eram încă un criminal adevărat, dar m-au acceptat și m-au considerat unul de-al lor după ce

¹ Manus, M., 1947. *9 Lives Before Thirty*. New York: Doubleday.

² Manus, M., 1953, *op. cit.*

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*